

Resens Grønlandsbeskrivelse 1687

En uudgivet tysk-grønlandsk ordliste

Af J. Kisbye Møller

Indledning

Efter at næstformand i Det grønlandske Selskab Mads Lidegård i efteråret 1979 havde gjort bestyrelsen opmærksom på, at Resens latinske Grønlandsbeskrivelse fra slutningen af 1600-tallet aldrig var oversat eller udgivet, påtog jeg mig at undersøge spørgsmålet nærmere:

Peder Hansen Resen (1625–88), en dansk retslærd og historiker, professor i etik og jura, senere borgmester i København og fra 1669 assessor i Højesteret, var udgiver af flere juridiske og historiske værker. Hans hovedværk var det stort anlagte *Atlas Danicus*, der skulle give en fyldig beskrivelse af Danmark, Færøerne, Island og *Grønland*. Han opfordrede gejstligheden til at sende sig oplysninger og på grundlag af disse og hans egne samlinger udarbejdedes værket. Det fyldte hele 39 håndskrevne foliobind, skrevet på latin. Resen nåede dog ikke selv at se andet udgivet end et kort over København og beskrivelsen af Samsø.¹ Først i dette århundrede er enkelte dele af Resens storværk udgivet, således beskrivelsen af Bornholm og af nogle købstæder, dets billeder fra Danmark – samt en fornem udgave af beskrivelsen af Færøerne (»Færoensia« bd. IX, Munksgård 1972). Resen skænkede

Peder Hansen Resen (1625–88).

hele sit bibliotek til universitetsbiblioteket, der brændte i 1728 – og dermed brændte også originalmanuskripterne til *Atlas Danicus*.

Resen havde imidlertid overdraget præsten *Johan Brunsmann* at redigere en mindre udgave af *Atlas Danicus* på latin, og Brunsmanns kladde fra 1687 og hans renskrift fra 1688 findes begge på Det kgl. Bibliotek (NKS 1087 og 1088a

er de bind, der bl.a. indeholder beskrivelsen af Grønland). I 1692 foretog en magister Chresten Årslev en yderligere koncentration af stoffet og også hans håndskrift findes på Det kgl. Bibliotek, der tillige ejer et mellem 1700 og 1740 nedskrevet, stateligt håndskrift, kaldet Uldall. Dette sidste er næsten identisk med Brunsmands.²

Brunsmands manuskript til afsnittet om Grønland fylder godt 200 håndskrevne sider. Det er inddelt i 21 kapitler: Om Grønlands beliggenhed, land- og havfugle, land- og sødyr, det norrøne Grønland (et kapitel), det barbariske Grønland (5 kapitler), en række kapitler om landets historie mm. Efter bestyrelsens anmodning har cand. mag. *Kaare Bangert* oversat 6 af kapitlerne – nemlig kap. XII om det grønlandske sprog, kap. XIII–XVI om grønlændernes levevis og kap. XVIII om tiden efter 1500. Da kapitel XIII–XVI sandsynligvis ikke indeholder ukendt stof af betydning, er kun slutningen af kap. XVIII – for hvis kommentar jeg bærer ansvaret – medtaget. Det kan dog ikke udelukkes, at såvel de øvrige oversatte kapitler som de 3/4 af værket, der alene foreligger på latin, kan indeholde stof, der ikke er kendt. At afklare dette vil imidlertid kræve en grundig gennemgang med sammenhold med alt da eksisterende kildemateriale. Under alle omstændigheder burde det være muligt at skaffe midler til en fuldstændig, kommenteret udgivelse af Resens 300 år gamle GROENLANDIA.

Kapitel XII om sproget er imidlertid særdeles interessant, idet det indeholder en *tysk-grønlands ordliste på c. 700 ord*, som ikke hidtil er blevet udnyttet af vi-

denskaben og hermed publiceres for 1. gang. Af ordlister over grønlandsk fra tiden før Hans Egedes 1. ordliste fra 1722 har hidtil kun været offentliggjort 1) *Davis'* ordliste på 40 ord, opsat på grundlag af kontakt med grønlændere på hans ekspeditioner 1585–87,³ 2) *Olearius'* på c. 100 ord⁴ og 3) *Bartholins* på 291 ord. De to sidste bygger på de grønlænderinder, som Dannel på sin 3. Grønlandsekspedition i 1654 røvede i Godthåbsfjorden (en fjerde mandlig døde på vej fra Bergen til København) og som, efter at være præsenteret for det danske hof i Flensborg, blev forevist for hertug Frederik III på Gottorp. De var ledsaget af kirurgen *Reinhold Horn*, der havde deltaget i ekspeditionen og øjensynlig lært sig noget grønlandsk. Under opholdet på Gottorp boede de en tid hos hertugens bibliotekar, den rejsende *Adam Olearius*, der, uden tvivl med Horns bistand, udspurgte dem om deres sæder og skikke og opsatte sin grønlandsk-tyske ordliste (se billede). Den af *Thomas Bartholin* udgivne grønlandsk-latinske ordliste (*Acta Medica* bd. II 1673 pg. 71, se billede) byggede – efter oplysninger både hos Bartholin og i den nedenfor gengivne indledning til Resens kap. XII – på en nedskrift, Thomas Bartholins yngre brøder, major dr. jur. *Caspar Bartholin* (1618–70) havde foretaget under samtaler med de samme grønlandske kvinder. – Kvinderne døde hos Caspar Bartholin, hvor de var anbragt af hans svoger, amtmænd Christian Müller, hvis far, generaltoldforvalter Henrik Müller (1609–92) havde bekostet udsendelsen af Dannel. De har formentlig boet på Kornerupgård ved Roskilde, som Hen-

rik Müller havde ejet, indtil den gennem datteren Anne Cathrine overgik til hendes ægtefælle C. Bartholin. Den lange tysk-grønlandske ordliste, som kun kendes fra Resens værk, har aldrig før været offentliggjort eller inddraget i forskningen af det grønlandske sprogs historie.

Bestyrelsen er derfor meget glad for, at professor Robert Petersen, Nuuk/Godthåb, og professor dr. phil. Jørgen Rischel, København, har påtaget sig den videnskabelige vurdering af Resens ordliste.

1. Chr. Vs historiograf Thormod Torfæus henviste i et memorandum til kongen af 1683 med forslag om kolonisering af Grønland til, at nærmere oplysninger om Grønland kunne fås dels i de la Peyrères bog »Relation du Groenland« (Paris 1647, se tidsskriftet 1981 pg. 168 ff) dels i Resens Atlas, der dog som anført aldrig udkom i sin helhed (Finn Gad Grl. Hist. I pg. 379–80).
2. Brunsmunds kladde indeholder dog en 8 sider lang geografisk redegørelse om Grønland (»Vitia chartæ geographicæ de Groenlandia«) samt et kort, der

stammer fra Peyrères bog, som ikke findes i andre håndskrifter. Til gengæld har Uldall en af biskop Thorlacius forfattet beskrivelse ledsaget af en tidstavle og en fortegnelse over konger og biskopper.

3. Bobé Dipl. Grl. MoG 1936 bd. 55 pg 9 og Gad Grl. Hist. I pg. 249..
4. Olearius: Beschreibung der Muscowitischen und persischen Reyse, Slesvig 1656 pg. 171, Pingel GHM pg. 724 ff. Bobé ssteds pg. 40 note 16, Gad ssteds pg. 294 ff.

Kobberstik af de fire grønlandere, som findes på maleriet side 155. Dette stik findes i Adam Olearius' bog fra 1656.